Een ondernemer uit de zeventiende eeuw: Gerard van Suetendael

Het klinkt modern: een bemiddeld man die als nieuwe start na zijn echtscheiding naar het buitenland vertrekt om er een bedrijf op te richten. Maar Gerard van Suetendael leefde vier eeuwen geleden.

Een nog tamelijk primitieve hoogoven in Franchimont bij Theux in de 2e helft van de 16e eeuw. Schilderij van Jan Bruegel de Oudere.

Rond 1850 zagen hoogovens er al heel wat professioneler uit. De hoogoven van Cambier & Co te La Louvière bij Mons. Lithografie uit 'La Belgique industrielle'.

Hij werd in Maastricht geboren als zoon van Dionisius van Suetendael en Sophia van de Ertwech. Zijn geboortedatum is niet terug te vinden, maar van twee broers van hem wel. Dionisius werd in 1586 geboren, Joannes in 1600. Gerard is waarschijnlijk van het jaar 1592. Op een gegeven moment woonde het hele ouderlijke gezin in Luik. Hij trouwde hier met Catharina d'Ans, dochter van een van de burgemeesters.

Bij zijn huwelijk kreeg hij de goederen van zijn ouders en ook die van zijn broer Dionisius in het vooruitzicht gesteld. Aanvankelijk was Dionisius kanunnik bij het Sint-Pauluskapittel in Luik, later van Sint Servaas in Maastricht. Kanunniken woonden in eigen huizen rond de kapittelkerk en mochten over eigen vermogen beschikken. Dit gold dus ook voor Dionisius. De beide andere broers van Gerard konden dat niet, omdat zij kloosterlingen waren. Toen Dionisius in 1636 stierf, kreeg Gerard de hele erfenis.

Intussen waren Gerard en Catharina niet meer samen. Gerard had het aangelegd met de dienstmeid en dat was voor Catharina de aanleiding geweest om te scheiden. Er was toen nog geen burgerlijk huwelijk. Je trouwde voor de kerk en daar vroeg je ook de scheiding aan. De kerkelijke rechtbank ging hierbij niet zover dat ze huwelijken ontbond. Het maximaal haalbare was scheiding van tafel en bed, maar dan ook alleen als de situatie onhoudbaar was. In 1632 gebeurde dat ook bij Gerard en Catharina. Zíj bleef met haar dochter in Luik wonen, híj keerde terug naar Maastricht. Al een paar jaar eerder had hij zich hier als burger laten inschrijven bij het ambacht van de gewantmakers.

In 1637 woont Gerard in het kanunnikenhuis van zijn overleden broer aan het Sint-Servaasklooster en is druk bezig met plannen maken voor de oprichting van een bedrijf. Wilde plannen? Het lijkt er wel op. Gerard, die rechten heeft gestudeerd, wil blijkbaar een staalfabriek oprichten, een soort hoogoven. Niet in Maastricht, niet in Luik, maar in … Rome! Waarom zo ver? Dat wordt in de archiefstukken niet met zoveel woorden gezegd. Wel duidelijk is, dat zijn neef Gerard Meijs hier raadsheer van de Spaanse koning is. Waarschijnlijk wil Gerard ver van huis een haard een nieuw leven beginnen. Het avontuur lokt.

Op 9 maart sluit hij twee contracten af, die in de notariële archieven zijn bewaard. In het eerste stelt hij een van de schepenen van Dinant als zaakwaarnemer aan. Deze moet twee 'affineurs' en twee 'marteleurs' in dienst nemen, die samen met Gerard naar Italië zullen reizen en zullen werken voor hem en een zekere Antoine du Change, een koopman in Rome die verder niet meer genoemd wordt in de bronnen. Die 'affineurs' en 'marteleurs' zijn letterlijk zuiveraars en hameraars: smeden dus.

Dat laatste vereist enige uitleg. Het eerste door mensen vervaardigde ijzer werd vanaf circa 2000 voor Chr. in Klein-Azië in laagovens geproduceerd, maar de hiermee bereikte temperatuur was te laag om het goed te kunnen smelten. De eerste hoogovens (letterlijk hoge ovens) werden aan het begin van onze jaartelling in China uitgevonden en pas eind vijftiende eeuw in Europa geïntroduceerd. Hierin smolt het ijzer wel, maar het bevatte nog steeds teveel koolstof, zodat het bros bleef. Door het in hete toestand te hameren kon die koolstof aan de lucht verbranden. Daarom heeft Gerard die zuiveraars en hameraars nodig. Zij moeten het ijzer net zo lang bewerken tot de kwaliteit acceptabel is.

Vanwege gunstige natuurlijke omstandigheden (voldoende ijzererts als grondstof en snel stromend water als aandrijfkracht) was de ijzerindustrie in Wallonië al vroeg ontwikkeld. Daarom haalt Gerard niet alleen zijn arbeidskrachten hier vandaan, maar in de persoon van vader en zoon Jean en Pierre Lipsin uit Dinant ook zijn technische kennis.
De oude Lipsin verplicht zich samen met zijn zoon mee naar Italië te gaan om daar 'staal' te produceren ('faire l'acier'). In het contract is dus letterlijk sprake van 'staal', maar in feite gaat het nog steeds om wat wij smeedijzer noemen. Pas na 1800 verbetert het productieproces en ontstaat het harde staal, zoals wij dat kennen.

Op een door Gerard aan te wijzen plek zal de oude Lipsin een oven ('fourneau') oprichten en meteen daarna ook een smederij, allemaal op kosten van Gerard. Zodra dat klaar is, moet hij twee vrachten van elk 500 pond 'staal' eigenhandig produceren, de smeden en zijn zoon goed instrueren en Gerard inwijden in de geheimen van de 'staalproductie'. Hij verplicht zich een half jaar in Italië te blijven. Als zoon Pierre dan volleerd is, mag de oude Lipsin terug naar huis. Hiermee verdient hij een salaris van 200 pattacons ofwel 800 gulden en mondkost tijdens de reis en op de werkplek. De uitbetaling gebeurt in vier termijnen. Vóór het vertrek krijgt hij een voorschot van 75 pattacons, na elk van de beide kwartalen 37,50 en bij zijn terugreis de laatste 50. Zoon Pierre verplicht zich om drie jaar te blijven en krijgt 100 pattacons per jaar, eveneens exclusief mondkost en het noodzakelijke voor de terugreis. Zolang ze in dienst zijn, mogen ze niet voor een andere baas werken en moeten ze hun kennis geheim houden.

Verder regelt Gerard zijn financiën. Al eerder had hij een aantal leningen afgesloten: 3.200 gulden van Willem van Buul en Jan Philippens, 2.400 gulden van hoogschout Hubert Creusen, 1.200 gulden van Pasquette Moreijns en 294 pattacons (1.176 gulden) van het Armenhuis van de Twaalf Apostelen. Hij wijst een aantal zaakwaarnemers aan voor de periode waarin hij afwezig is en geeft volmacht om zijn bezittingen te verkopen of met hypotheek te bezwaren tot een bedrag van 2.800 gulden. Het gaat om zijn huizen, pachthoeven, beemden, weiden, akkerlanden, erfpachten, lospachten en al zijn goederen in het algemeen. Het laatste dat hij voor zijn vertrek nog regelt, is zijn testament. Als zijn universele erfgename benoemt hij zijn enige dochter.

Wat weten we verder nog van deze onderneming? Eigenlijk alleen maar dat het slecht afliep. Drie jaar later in Rome ondertekende Gerard een schuldbekentenis van 2.393 kronen aan zijn neef, met als onderpand eenderde deel van de Cronenhof ofwel de Hof van Eyll in Heer. Bovendien maakte hij een nieuw testament, waarin hij zijn erfgenamen met de schuld aan zijn neef belastte. Enkele dagen daarna stierf hij, 48 jaar oud. Zijn echtgenote Catharina moest nog jarenlang processen voeren om te voorkomen dat de schulden van haar man op het vermogen van haar en haar dochter werden verhaald.

Rolf Hackeng

Bronnen: Notariële archieven, processen Brabantse commissarissen-deciseurs, doop- trouw en begraafboeken. Over de Hof van Eyll, zie ook: Van de Venne, Geschiedenis van Heer (1957), pp. 154-165. Met dank aan Max van Heijst (+), Willibrord Rutten en Leen Roels.

ARCHIEF

historisch centrum limburg

Archiefsprokkels

De vaste rubriek 'Archiefsprokkels' wordt verzorgd door medewerkers van het Historisch Centrum Limburg. Elke twee weken een hele pagina met een nieuw verhaal, opgediept uit de archieven van Maastricht.

Eerder verschenen sprokkels kunt u nog eens nalezen op www.rhcl.nl.

Historisch Centrum Limburg, Sint Pieterstraat 7, 6211 JM Maastricht, tel. 043 - 328 55 00, info@rhcl.nl